

Vademecum **Incidentbestrijding** **op het Water**

Colofon

Het Vademecum Incidentbestrijding op het Water is een uitgave van het Projectbureau Waterrand.

Redactie

Saskia Best

Marieke van 't Hoff

Annemieke 't Hooft

Jan Albert Kram

Ad Krom

Martijn van Nieuwenhuijze

Jos Stierhout

Marlou Visser

Eindredactie

Saskia Best

Annemieke 't Hooft

Fotografie

KNRM

Marlou Visser

Nederlandse Vereniging voor Brandweezorg en Rampenbestrijding

Reddingsbrigade Nederland

Rijkswaterstaat

Shutterstock Fotografie

Ontwerp

BB-Go, Den Haag (www.bb-go.nl)

Druk

Drukkerij Ando, Den Haag

Uitsluiting aansprakelijkheid

Dit is een uitgave van het Projectbureau Waterrand. Bij de samenstelling van deze publicatie is de grootst mogelijke zorgvuldigheid betracht.

Waterrand sluit iedere aansprakelijkheid uit voor eventuele schade die mocht voortvloeien uit het gebruik van de informatie uit deze publicatie dan wel uit onvolledigheden of drukfouten in de tekst.

Aan de inhoud van deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend.

Augustus 2009

Vademecum Incidentbestrijding op het Water

Waterrand noodzakelijk	2
Wat is Waterrand?	3
- Vademecum Incidentbestrijding op het Water	3
- Wat maakt water anders?	3
Deel A Kaders Incidentbestrijding op het Water	5
Organisatorisch kader	6
Deel B Operationele uitwerking Incidentbestrijding op het Water	9
Randvoorwaardelijke processen	10
- Melding & Alarmering	10
- Leiding & Coördinatie	12
- Op- & Afschaling	13
- Informatiemanagement	13
- Monodisciplinaire uitvoering	14
Deel C Voorbereiding Incidentbestrijding op het Water	16
Planvorming	17
- Waterrandprocedures	17
- Opleiden, trainen en oefenen	18
Deel D Borging Incidentbestrijding op het Water	19
Borging	20
- Regionale borging	20
- Landelijke borging	21
Deel E Zorgnormen Incidentbestrijding op het Water	22
Zorgnormen	23
- Risicomaatlat	23
- Zorgnormen op het water	24
Belangrijkste afkortingen	

Waterrand noodzakelijk

Wat is Waterrand?

Velen herinneren zich nog wel het neerstorten van de Dakota (1996), de stranding van het containerschip de Forwairret (2005) of de noodlanding van de J-SAR helikopter (2006).

Diverse evaluaties en onderzoek geven aan dat de incidentbestrijding op het water moet verbeteren. De regelgeving om dit mogelijk te maken is solide, de uitvoering laat helaas nog te wensen over.

Om de incidentbestrijding op het water te verbeteren, startte het project Waterrand in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Waterrand heeft inmiddels een uniform denkkader en gestroomlijnde processen ontwikkeld voor de incidentbestrijding op het water. Noodzakelijk, na vele grote en kleinere rampen en incidenten op de Nederlandse wateren.

Vademecum Incidentbestrijding op het Water

Dit vademecum is bedoeld als informatiebron voor iedereen die geïnteresseerd is in de bestuurlijke en operationele afspraken over hulpverlening en incidentbestrijding op het water.

Het vademecum maakt u snel bekend met de hoofdlijnen op zowel strategisch, tactisch als operationeel niveau. Diepgaande uitleg en toelichting vindt u in het Handboek Incidentbestrijding op het Water. Voor de herkenbaarheid is in dit vademecum van dezelfde indeling als het Handboek gebruik gemaakt.

Het Handboek Incidentbestrijding op het Water en andere concrete Waterrandproducten vormen een goede basis voor de (voorbereiding op de) incidentbestrijding op het water.

Wat maakt water anders?

De praktijk wijst uit dat de hulpverlening en incidentbestrijding op het water wezenlijk verschillen van

incidenten op het land. Er zijn meer en andere partijen betrokken dan op het land. De wettelijke verantwoordelijkheden liggen anders en waterincidenten hebben een andere dimensie in tijd, ruimte en risico. Maar ook worden verschillende begrippen en termen gebruikt om hetzelfde aan te duiden. Stuurboord versus rechts, bakboord versus links, mijlen versus kilometers en boeinummers versus hectometerpaaltjes. Om land- en waterpartijen dichter bij elkaar te brengen en eenduidigheid te creëren, zonder daarbij voorbij te gaan aan de verschillen tussen de disciplines, heeft Waterrand gewerkt aan een algemeen denk- en begrippenkader voor alle waterincidenten. Voor grotere risicogebieden kan dit kader vertaald worden in een eenduidig en gebiedsspecifiek incidentbestrijdingsplan. Het gaat dan om maatwerk, want het ene water is het andere niet. Redding en hulpverlening op een kanaal is iets heel anders dan hulpverlening midden op het IJsselmeer of in een gebied met eb- en vloedstromingen. Ondanks alle verschillen blijven de uitgangspunten wel altijd hetzelfde. Het gaat dan om uitgangspunten zoals een incidentbestrijdingsplan, een samenhangend risicowatersysteem, een Coördinerende Veiligheidsregio en een Waterfunctionaris.

Incidentbestrijdingsplan

Een goed begin is het halve werk. Besturen en hulpverleningsdiensten moeten goed voorbereid zijn op mogelijke incidenten en rampen. Dat begint altijd met het in kaart brengen van de risico's in de omgeving.

In gebieden met veel waterverkeer voor transport of recreatie zijn de risico's op incidenten groter. De volgende stap is om te bepalen hoe met deze risico's wordt omgegaan. Het bevoegd gezag kan bij een hoog risicoprofiel besluiten dat aanvullende plannen noodzakelijk zijn.

De gebieden met een hoger risicoprofiel zouden een incidentbestrijdingsplan (IBP) op moeten stellen.

Samenhangend Risicowatersysteem (SRWS)

De gebieden waarvoor een incidentbestrijdingsplan wordt opgesteld, worden aangeduid als een "samenhangend risicowatersysteem" (SRWS). Een SRWS ontstaat in overleg met de betrokken regio's en partijen van een watergebied. Er wordt dan gekeken naar een logische eenheid van oppervlaktewateren die met elkaar in verbinding staan. Bij het bepalen van de grenzen van het SRWS spelen de gebiedsspecifieke risico's en de (operationele grenzen van) betrokken partijen een belangrijke rol.

Coördinerende Veiligheidsregio

Per SRWS wordt één veiligheidsregio aangewezen als Coördinerende Veiligheidsregio. Zo'n regio neemt de voorbereiding en coördinatie van de incidentbestrijding op dat water op zich in de 'koude' fase en zorgt ervoor dat de andere veiligheidsregio's binnen het SRWS betrokken worden.

Waterfunctionaris

De taak tot structurele voorbereiding en coördinatie binnen de Coördinerende Veiligheidsregio ligt bij een Waterfunctionaris. De Waterfunctionaris mobiliseert alle partijen binnen het SRWS en bereidt ze voor (organisatie en oefenen) op een adequate inzet tijdens een incident.

De Waterfunctionaris speelt met name een grote rol bij de bevordering van de multidisciplinaire samenwerking met alle ketenpartners. De inzet van organisaties bij waterincidenten is altijd nauw verbonden met de rol die zij spelen in de dagelijkse hulpverlening.

Met alle voorbereidende maatregelen kan er tijdens een incident goed worden opgetreden.

Kaders Incidentbestrijding op het Water

A

Organisatorisch kader

Bij de incidentbestrijding op het water zijn vele organisaties betrokken. Zowel bestuurlijk als operationeel. In bestuurlijke zin spelen de ministeries, provincies, gemeenten en waterschappen een belangrijke rol. Bij waterincidenten treden verschillende hulpdiensten op.

Zo kunnen Rijkswaterstaat, de Koninklijke Nederlandse Reddingsmaatschappij (KNRM), reddingsbrigades, brandweer, politie en ambulances ingezet worden als dat nodig is.

Alle partijen die een rol spelen bij de (voorbereiding op de) incidentbestrijding op het water zijn in onderstaande figuren opgenomen.

Bestuurlijke organisatie
Rijksoverheid
Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Minister van Verkeer en Waterstaat
Minister van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit
Minister van Defensie
Openbaar Ministerie
Decentrale overheid
Gemeenten
Provincies
Waterschappen

Bestuurlijke organisatie

In bestuurlijke zin spelen de ministeries (met haar rijksheren), provincies, gemeenten en waterschappen een belangrijke rol.

Het ministerie van Verkeer en Waterstaat werkt aan de duurzame bescherming tegen het water en aan veilige verbindingen van internationale kwaliteit. Dit alles onder het motto van 'Vlot bewegen. Veilig leven, Verkeer en Waterstaat.'

Operationele organisatie
Operationele diensten
Rijkswaterstaat
Veiligheidsregio
• Brandweer
• GHOR
Politie
Landelijk Operationeel Coördinatie Centrum
Specifieke watergerelateerde partijen
Bevoegde gezagen voor het water
• Beheerder rijkswateren (incl. Noordzee)
• Beheerder provinciale wateren
• Waterschappen
• Beheerder gemeentelijke wateren
• Havens en Havenbedrijven
Uitvoeringsinstanties
Verkeersposten
Kustwacht
KNRM
Reddingsbrigade Nederland
Overige particuliere organisaties
Scheepseigenaar en kapitein

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is beleidsverantwoordelijk voor de hulpverlening en rampenbestrijding op het gemeentelijk ingedeeld gebied. De wettelijke basis hiervoor zijn de Brandweerwet 1985, de Wghor, de Wrzo (alle in de toekomst vervangen door de Wet veiligheidsregio's) en de Politiewet.

Alle wateren in Nederland zijn gemeentelijk ingedeeld met uitzondering van de Noordzee. De beleidsverantwoordelijkheid voor de rampen- en incidentenbestrijding op de Noordzee ligt daarom primair bij de minister van Verkeer en Waterstaat (inclusief incidenten binnen één kilometer uit de kust).

Wanneer een incident op de Noordzee effecten op het land veroorzaakt, is afstemming met de burgemeester(s) van die betreffende gemeente(n) noodzakelijk. De burgemeester besluit over het optreden met betrekking tot de effecten op het land.

Het onderscheid in verantwoordelijkheid is in onderstaand schema weergegeven.

Verantwoordelijkheid gemeentelijk ingedeeld water	Verantwoordelijkheid Noordzee
Beleidsmatig Minister Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Beleidsmatig Minister Verkeer en Waterstaat
Beheersmatig Algemeen Bestuur Veiligheidsregio via Wet Gemeenschappelijke Regelingen	Beheersmatig Hoofd ingenieur-directeur
Uitvoering Hulpverleningsdiensten onder verantwoordelijkheid van de burgemeester	Uitvoering Directeur Kustwacht

Verantwoordelijkheid gemeentelijk ingedeeld gebied en Noordzee

Operationele organisatie

Hulpdiensten zoals brandweer, politie en ambulances worden ingezet bij waterincidenten als dat nodig is. Deze diensten opereren voornamelijk vanaf de vaste wal. Een brandweerkorps kan voor de bestrijding van waterincidenten over vaartuigen beschikken. In Nederland zijn daarnaast enkele grotere blusboten operationeel. Ambulancezorg komt op het water wanneer er medische zorg nodig is en er sprake is van een veilige werkplek. Naast de regionale korpsen organiseert het Korps Landelijke Politie Diensten (KLPD) de landelijke politietaken.

Een van de diensten van het KLPD is de Dienst Waterpolitie. De Dienst Waterpolitie (DWP) is verantwoordelijk voor opsporing, toezicht en handhaving op de hoofdtransportassen, hoofdvaarwegen en grote wateroppervlakten in Nederland voor de beroeps- en recreatievaart. In de regio Rotterdam-Rijnmond speelt de Zeehavenpolitie daar een rol in.

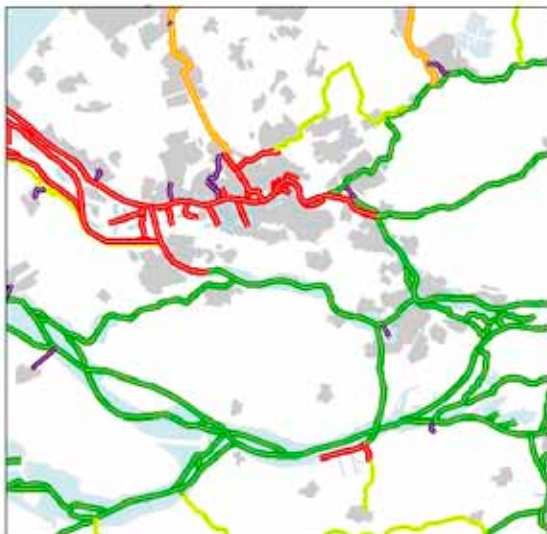
Naast de reguliere hulpverleningsdiensten worden onder andere ook Rijkswaterstaat, de Koninklijke Nederlandse Reddingsmaatschappij (KNRM) en de Reddingsbrigade Nederland ingezet bij waterincidenten.

Ook waterbeheerders en nautische beheerders zijn operationele diensten, ook al lijkt dat op het eerste gezicht niet zo. Rijkswaterstaat, Waterschappen, provincies en gemeenten zijn voor de wateren die zij beheren het bevoegd gezag en hebben verantwoordelijkheden en taken voor het waterbeheer en/of nautisch beheer. Ook havenbedrijven hebben soms een deel van deze verantwoordelijkheden.

Waterbeheer is een breed begrip. Het gaat over:

- Waterkwaliteit waaronder het voorkomen en bestrijden van verontreiniging.
- Waterkwantiteit en het voorkomen van overstromingen.
- Veiligheid waarbij ook de waterkering een rol speelt.

Nautisch beheer is de ordening van het scheepvaartverkeer (verkeersmanagement). Kort gezegd: het in goede banen leiden van de scheepvaart en het voorkomen van aanvaringen.

Legenda

- Rijkswaterstaat
- Provincie
- Havenbedrijf
- Waterschap
- Gemeente

Voorbeeldkaart waterwegen met bijbehorende bevoegde gezagen

Redden op het water wordt ook wel Search and Rescue genoemd (SAR).

In aanvulling op internationale afspraken is de verplichte SAR-taak van de Kustwacht uitgebreid met de ruime binnenwateren (het IJsselmeergebied inclusief de randmeren, de Waddenzee en de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Stroom). Het redden op deze gemeentelijk ingedeelde wateren blijft onderdeel van de rampenbestrijdingsketen onder verantwoordelijkheid van de burgemeester van de gemeente waar het incident plaatsvindt. Afspraken over reddingsacties met de inzet en betrokkenheid van de Kustwacht op deze wateren moeten dus helder worden vastgelegd.

Tot slot nog een belangrijke opmerking over de rol van de eigenaar en de kapitein van het schip. De eigenaar van een schip is primair verantwoordelijk en dient de risico's op het schip zoveel mogelijk te beperken. Hij moet zorg dragen voor een goede uitrusting en materiaal om incidenten zelf te kunnen bestrijden. De kapitein heeft het gezag over het schip, de bemanning en opvarenden.

Pas als er een gevaarlijke situatie voor de omgeving ontstaat en mens en dier bedreigd worden, vindt overheidsoptreden plaats.

Operationele uitwerking Incidentbestrijding op het Water

B

Randvoorwaardelijke processen

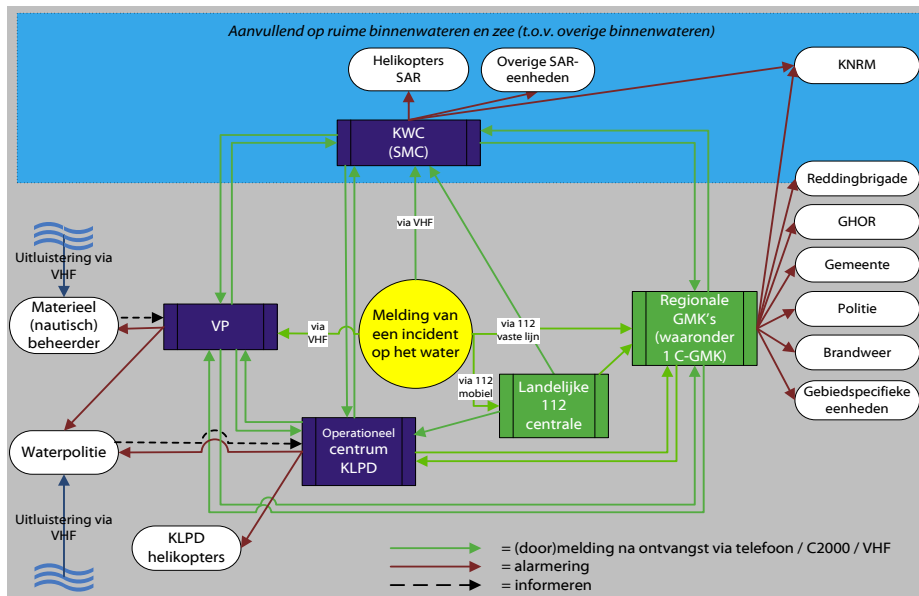
Voor een optimale organisatie van de incidentbestrijding op het water zijn de volgende randvoorwaardelijke processen van groot belang: Melding & Alarmering, Leiding & Coördinatie, Op- & Afschaling en Informatiemanagement.

Deze multidisciplinaire processen zijn noodzakelijk voor het effectief functioneren van de incidentbestrijding en crisisbeheersing op het water.

Melding & Alarmering

Na een melding of een doormelding van een incident alarmeren de meldkamers de operationele eenheden. Een melding kan gelijktijdig door verschillende meldkamers ontvangen worden. Een goede afstemming is van belang om te bepalen welke meldkamer wie alarmeert. Hoe dit proces verloopt, is weergegeven in onderstaand figuur.

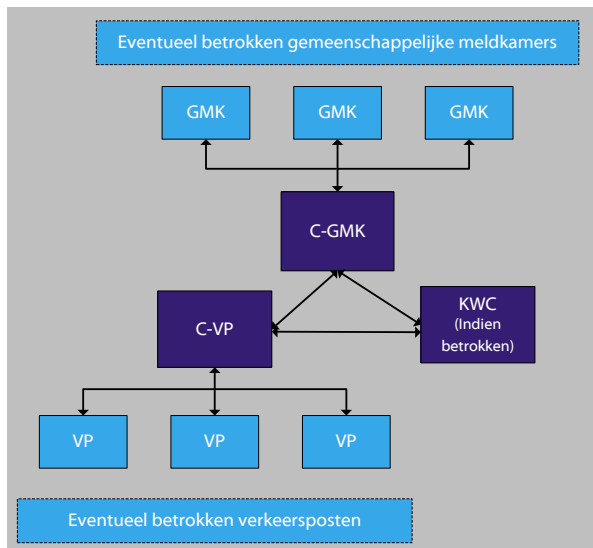
Bij waterincidenten op vaarwegen komt het regelmatig voor dat meerdere veiligheidsregio's met hun gemeenschappelijke meldkamers (GMK's) betrokken zijn. Er kan namelijk onduidelijkheid bestaan (bij de melder of bij de meldkamer) over de precieze incidentlocatie. Of het komt voor dat de melding bij verschillende regio's binnenkomt.

Melding en alarmering op het water

Regiogrenzen liggen namelijk vaak in het midden van de vaarwegen en door stroming of verwaaiing (bijv. bij rookontwikkeling of vrijkomend gas) is het effectgebied al snel groter dan op het land. Ook verkeersposten in meerdere veiligheidsregio's kunnen betrokken zijn. Daarom zijn duidelijke afspraken over de melding en alarmering door de verschillende meldkamers nodig. Bij waterincidenten worden centrale coördinatiepunten aangewezen. Dit betekent:

- Per samenhangend risicowatersysteem (SRWS) is één GMK het centrale informatiepunt voor de "land-meldkamers". Dit centrale informatiepunt is de coördinerende GMK (C-GMK). De C-GMK heeft het totaaloverzicht over alle uitgezette acties en wordt gevoed door alle betrokken GMK's.
- De C-GMK communiceert met de centrale verkeerspost (C-VP) en (indien betrokken) met het Kustwachtcentrum. De C-GMK en C-VP worden gevoed door de "eigen meldkamers" en zetten daar ook weer acties uit.

Informatie-uitwisseling na eerste alarmering

Het bepalen van de C-GMK gebeurt op basis van de locatie van de incidentlocatie.

Als de incidentlocatie geheel duidelijk is, wordt de GMK in de veiligheidsregio waar het incident (de bron) gesitueerd is de C-GMK. Als de incidentlocatie (nog) niet (geheel) duidelijk is, start de GMK van de Coördinerende Veiligheidsregio als C-GMK (of deze wijst er een aan). De taken van de C-GMK worden tijdens een incident niet overgedragen, ook niet als de incidentlocatie toch in een andere veiligheidsregio blijkt te zijn. Dit keuzeprocess geldt ook voor de aanwijzing van de C-VP.

Het vaststellen van het scenario

Op basis van de melding wordt een inschatting gemaakt van de gewenste alarmering. Om dit proces gestructureerd plaats te laten vinden, kan de melding worden geclassificeerd naar scenario's. Waterincidenten zijn ingedeeld in 7 scenario's, te weten:

Overzicht scenario's

1	Mens en dier in nood
2	Verontreiniging oppervlaktewater
3	Ongeval met gevaarlijke stoffen
4	Brand en/of explosie
5	Ordeverstoring
6	Ecologisch incident
7	Aanvaring en/of losgeslagen schip, object of lading

Overzicht scenario's incidenten op het water

Aan de 7 scenario's kan een gebiedsspecifiek scenario (8) worden toegevoegd als daaraan in een bepaald SRWS behoefte bestaat.

Afspraken en protocollen

Het is belangrijk dat ieder SRWS afspraken maakt over de behandeling en uitvoering van melding en alarmering. Waterrand heeft daarom richtlijnen opgesteld voor :

- Een standaard uitvraagprotocol.
- Een alarmeringsprotocol per betrokken meldkamer en verkeerspost.
- Het invoeren van eenduidige meldingclassificaties (in GMS).

Leiding & Coördinatie

Om de monodisciplinaire activiteiten goed op elkaar af te stemmen, vallen alle opgestarte rampbestrijdingsprocessen tijdens een incident onder multidisciplinaire aansturing. De leiding en coördinatie tijdens een incident worden ingericht via de landelijk vastgestelde GRIP-structuur.

Vertegenwoordiging binnen GRIP

De onderstaande teams zijn binnen de GRIP-structuur verantwoordelijk voor de operationele (1 t/m 3) en bestuurlijke (4 t/m 6) coördinatie:

1. Motorkapoverleg (of stuurhutoverleg op het water) bij dagelijkse routine.
2. Commando Plaats Incident (CoPI) bij GRIP 1 en hoger.
3. Regionaal Operationeel Team (ROT) bij GRIP 2 en hoger.
4. Gemeentelijk Beleidsteam (GBT) bij GRIP 3.
5. Regionaal Beleidsteam (RBT) bij GRIP 4.
6. Interdepartementaal/Ministerieel Beleidsteam (IBT/MBT) mogelijk vanaf GRIP 4.

Uitgangspunt is dat elk rampbestrijdingsteam wordt aangevuld met een vertegenwoordiger van de waterpartijen. Als aanvulling kan worden georganiseerd:

- Een OvD-Water- en scheepvaartzorg (OvD-W) in het CoPI. Een OvD-W is de vertegenwoordiger vanuit de waterpartijen die verantwoordelijk is voor drie waterprocessen. Dit zijn nautisch verkeersmanagement, beheer waterkwaliteit en beheer waterkwantiteit en waterkeringen. Afhankelijk van de verantwoordelijkheidsverdeling vult de OvD-W of de OvD-B de vertegenwoordiging voor het SAR-proces in. De positie van de OvD-W is vergelijkbaar met de OvD-en van de reguliere hulpdiensten en wordt door de waterbeheerders ingericht.
- Een vertegenwoordiger van de waterpartijen in het (C-)ROT.

- Een vertegenwoordiger van de waterbeheerder (of bij meerdere bevoegde gezagen, meerdere vertegenwoordigers) in het G/RBT. Afhankelijk van de incidentlocatie kunnen dat bijvoorbeeld zijn:
 - de HID (namens RWS)
 - de dijkgraaf (namens Waterschap)
 - de gedeputeerde (namens provincie als waterbeheerder)
 - de wethouder (namens de gemeente als waterbeheerder)
 - de (Rijks)havenmeester

Actiecentrum Water en scheepvaart

Bij waterincidenten is vaak specifieke kennis en expertise nodig over hulpverleningsorganisaties en over de partijen die niet dagelijks als hulpverleningsorganisatie functioneren. Deze expertise kan worden samengebracht in een Actiecentrum Water en scheepvaart dat in contact staat met het (C-)ROT. Het gaat dan bijvoorbeeld om deskundigheid met betrekking tot nautisch verkeersmanagement, waterkwaliteit, waterkwantiteit, reddingsdiensten, bergingswerkzaamheden, juridische vraagstukken, ladinginformatie of scheepsstabiliteit.

On scene coördinator

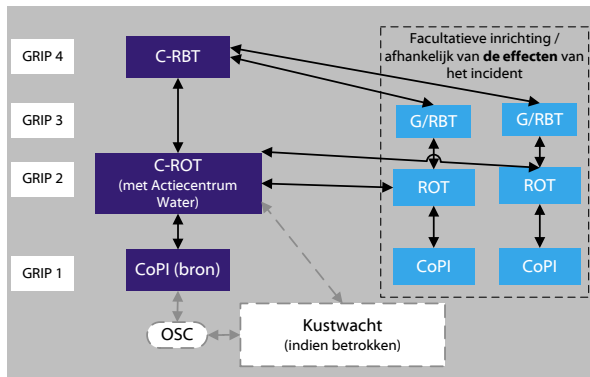
Bij incidentbestrijding op het water is al snel behoefte aan afstemming en coördinatie op de plaats van het incident. Op het water is namelijk niet altijd het gehele incident voor alle procesverantwoordelijken zichtbaar en zijn verschillende partners aanwezig. Om dan toch tot een goede afstemming en een juist beeld te komen, kan een functionaris worden belast met de praktische coördinatie op de plaats van het incident. Deze functionaris wordt "On scene coördinator" (OSC) genoemd.

De OSC stemt de activiteiten op het water op elkaar af en wordt ingezet als 'ogen en oren' voor de wal. Hij is altijd gelinkt aan één van de OvD-en uit het CoPI (de procesverantwoordelijke). Eenheden die aan de operationele incidentbestrijding deelnemen, melden zich bij aankomst op de incidentlocatie bij de OSC.

Regiogrensoverschrijdende waterincidenten

Gemeente- en regiogrenzen liggen vaak in wateren, waardoor waterincidenten al snel gemeente- of regiogrensoverschrijdend zijn. Het is dan belangrijk om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de eenduidige werkwijzen en procedures binnen de hulpverlening om ervoor te zorgen dat de incidentbestrijding effectief wordt uitgevoerd.

De afspraken kunnen als volgt worden gevisualiseerd:

Afspraken coördinerende rampbestrijdingsteams / GRIP

Op- & Afschaling

Sommige waterbeheerders hanteren een andere opschalingstructuur, bijvoorbeeld op basis van coördinatiefasen. Deze kunnen worden gekoppeld aan de GRIP-structuur. Het verdient aanbeveling dat alle partijen een eenduidige GRIP-structuur hanteren.

Het is belangrijk dat iedereen weet wie officieel mag op- en afschalen. Leidinggevend van de operationele diensten en de burgemeester zijn logischerwijs bevoegd. Maar het is de vraag tot welk GRIP-niveau bijvoorbeeld centralisten mogen besluiten. Ook de medewerkers van het Kustwachtcentrum, de verkeersposten en van de reddingsbrigades moeten op de hoogte zijn van de GRIP-regeling en hun mandaat. Een Coördinerende Veiligheidsregio checkt deze afspraken en legt ze vast voor het gehele gebied.

Zodra het mogelijk is wordt er na instemming van hoogst leidinggevende functionarissen afgeschaald. Voorkomen moet worden dat er in de kolommen zonder overleg afgeschaald wordt.

Informatiemanagement

Bij een waterincident zijn er vele afnemers van informatie met ieder een eigen informatiebehoefte. Een goed totaalbeeld van het incident is uiteraard voor iedereen van belang. Het is daarom noodzakelijk om alle afnemers, leveranciers en hun informatiebehoefte in kaart te hebben.

Scenariokaarten

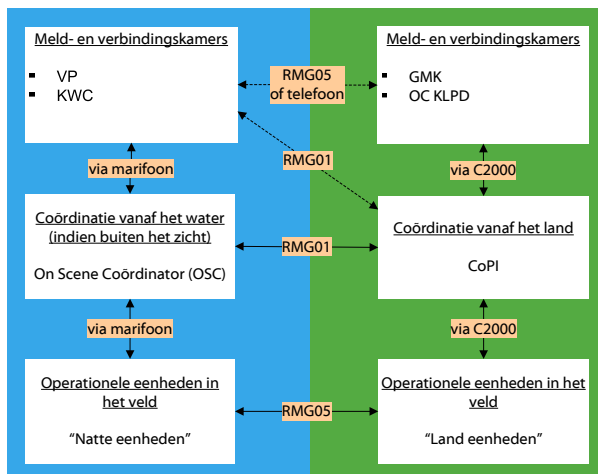
Scenariokaarten zijn een goed hulpmiddel om het netwerk van actoren, de eigen rol en verantwoordelijkheden en de communicatielijnen correct en snel voor alle opschalingsniveaus inzichtelijk te maken.

Maar alleen het in kaartbrengen van de informatiebehoefte is niet voldoende. Bij waterincidenten spelen communicatiemiddelen een complicerende rol. Er wordt namelijk gebruik gemaakt van verschillende middelen en systemen. C2000 geldt als landelijke communicatienetwerk voor de reguliere hulpverleningsdiensten en VHF (marifoon) voor de (hulpverlenings)partijen op het water.

Voor de communicatie tussen water en landpartijen zijn vaste afspraken gemaakt over welk communicatiemiddel te gebruiken:

- Voor contact tussen de hulpverleningsdiensten op het water en de wal wordt gebruik gemaakt van C2000, via de regionale meldgroep RMG-05.
- Vanaf GRIP 1 verloopt het contact tussen de OSC en zijn vertegenwoordiger in het CoPI via de RMG-01.

Het verbindingschema vanaf GRIP 1 kan er dan als volgt uitzien:

Voorbeeld verbindingschema niveau GRIP 1 (CoPI – OSC)

Voor een goede incidentbestrijding op het water zijn heldere operationele afspraken noodzakelijk. Ook het gebruik van eenduidige terminologieën en begrippen helpen daarbij. Elkaars taal spreken is een belangrijk onderdeel van samenwerking. Toepassing van de Waterrand-begrippenlijst kan daarbij van dienst zijn.

Monodisciplinaire uitvoering

Voor incidentbestrijding op het water geldt op onderdelen een andere invulling en/of aanvulling per proces. De reguliere landprocessen in het "Referentiekader Regionaal Crisisplan" zijn daarom uitgebreid met het Cluster Water- en scheepvaartzorg. Het "Referentiekader Regionaal Crisisplan" heeft als doelstelling om in een crisissituaties de brandweer, politie, Geneeskundige Hulp bij Ongevallen en Rampen (GHOR) en gemeenten te laten samenwerken in een tijdelijke, regionale en multidisciplinaire crisisbeheersingsorganisatie. In het figuur op de volgende pagina zijn de rampbestrijdingsprocessen van het Cluster Water- en Scheepvaartzorg gevisualiseerd.

De volgende waterprocessen zijn nu apart benoemd:

Search and Rescue

Slachtoffers en gewonden van een incident krijgen via Search and Rescue toegang tot de geneeskundige hulpverleningsketen. Search and Rescue (SAR) is de zorg voor de opsporing en redding van in nood verkerende mensen en dieren op en onder water in de periode dat er nog overlevingskansen zijn.

Nautisch verkeersmanagement

Bij een incident, ramp of zwaar ongeval kan het voorkomen dat de normale gang van het verkeer op het water ingrijpend is verstoord. Bij een stremming van de vaarweg kan in een dergelijke situatie omleiding van het verkeer noodzakelijk zijn.

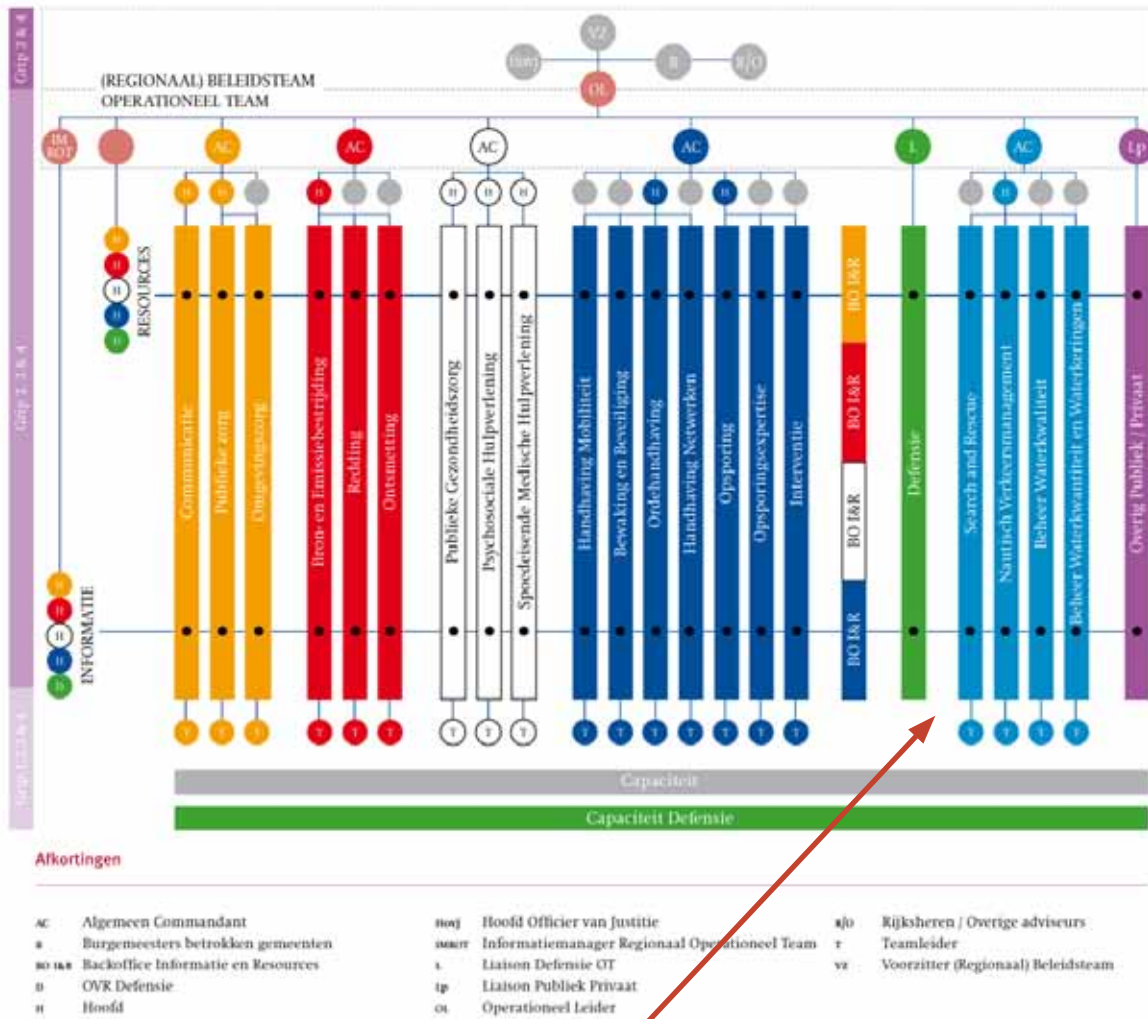
Beheer waterkwaliteit

Ook kan een situatie ontstaan dat in het water stoffen komen die daar niet in thuishoren. Voorbeelden hiervan zijn containers, vloeistoffen en scheepswrakken. De waterkwaliteitsbeheerder is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het water. Het verwijderen of neutraliseren van watervreemde materie is daar een onderdeel van.

Beheer waterkwantiteit en waterkeringen

Het beheer van de waterkwantiteit en de waterkeringen zorgt voor de regulatie van de waterhoeveelheden en het peilbeheer in het waterhuishoudkundig systeem. De beheerder in dit geval kan Rijkswaterstaat, provincie, waterschap of gemeente zijn.

Toekomstproof: Waterrand in Referentiekader Regionaal Crisisplan

De vier waterprocessen van het Cluster Water- en scheepvaartzorg

C

Vorbereiding Incidentbestrijding op het Water

Planvorming

Waterrand heeft een modelplan ontwikkeld waarin per samenhangend risicowatersysteem aanvullende afspraken kunnen worden vastgelegd. Dit is het Model Incidentbestrijdingsplan (IBP).

Het bevoegd gezag beoordeelt zelf of een IBP opgesteld moet worden en stelt de grenzen van het gebied vast waarvoor zij dit noodzakelijk acht.

In het IBP zijn de afspraken over de 4 multidisciplinaire waterprocessen opgenomen. Maar ook zijn hier de afspraken terug te vinden over het organiseren van slagkracht. Op deze manier is duidelijk welke maatregelen (per scenario) nodig zijn per discipline.

Waterrandprocedures

Bij een incident is het van groot belang dat iedereen weet wat er gebeuren moet en hoe er gehandeld moet worden. Optreden op het water brengt grotere risico's met zich mee, ook voor de hulpverleners. Procedures die op het water gevolgd worden zijn vaak onbekend bij hulpverleners op het land. Waterrand heeft daarom een aantal procedures ontwikkeld:

1. Procedure opstappen

Beschrijft de regels aan boord van een schip, de instructie voor hoïsten door een helicopter en de afweging die steeds, op basis van vaste criteria, gemaakt moet worden of het wel of niet zinvol is om hulpverleners van het land in te zetten op het water.

2. Procedure aanlanden

Beschrijft de soorten aanlandingsplaatsen, de keuzecriteria wanneer naar welke plaats gevaren wordt en de overnameprocedure van slachtoffers vanaf het water aan hulpverleners op het land.

3. Procedure opvragen en advisering ladinggegevens

Beschrijft de bronnen van ladinggegevens, de te nemen stappen voor het opvragen en delen van deze gegevens met daarbij de rol van de teams en actiecentra.

4. Procedure bevoegdheid bij optreden

Beschrijft het verschil tussen de publieke en private verantwoordelijkheden en geeft een definitie van berging met de kostencomponent.

5. Procedure afhandeling van besmeurde dieren op de Nederlandse kust

Beschrijft de samenwerkingsregeling tussen Rijkswaterstaat en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit met gemeenten voor als er (grote) hoeveelheden dieren besmeurd raken en terecht komen op de Nederlandse kust.

6. Procedure aangespoelde lading en dieren

Verwijst naar de samenwerkingsregeling "Bestrijding Kustverontreiniging Rijkswaterstaatsdiensten" en beschrijft de verantwoordelijkheden.

Deze procedures kunnen uiteraard worden aangevuld met regionale procedures en afspraken.

Opleiden, trainen en oefenen

Het Handboek Incidentbestrijding op het Water legt de basis voor hulpverlening op het water. Echter, pas na de implementatie van de plannen in alle betrokken veiligheidsregio's en organisaties en na het volgen van een opleidings-, trainings- en oefentraject (OTO) door de betrokken functionarissen en organisaties, kunnen de afspraken en procedures ook daadwerkelijk goed werken.

Bij de voorbereiding op incidentbestrijding op het water valt op dat ook opleiden, trainen en oefenen bovenregionaal georganiseerd moet worden. De regionale opleiding- en oefenplannen moeten hier rekening mee houden. Vaak is bovenregionale afstemming met veel partners, zoals Rijkswaterstaat, reddingsbrigades en de KNRM noodzakelijk. Zowel beleid als uitvoering en planning voor een goede incidentbestrijding op het water vereisen brede afstemming.

Om dit alles in goede banen te leiden heeft Waterrand een Handreiking Opleiden Trainen Oefenen opgesteld. De handreiking bevat opleidingsdoelen en voorbeelden van oefeningen en oefendraaiboeken waarbij ook een instructiefilm beschikbaar is.

Waterrand sluit aan op het Handboek Voorbereiding Rampenbestrijding van het ministerie van BZK. Kennis van de algemene rampenbestrijding wordt verondersteld aanwezig te zijn bij de functionarissen die betrokken zijn bij de incidentbestrijding op het water. Hetzelfde geldt voor vakinhoudelijke specialistische kennis en vaardigheden. Dat is en blijft de verantwoordelijkheid van de eigen monodisciplinaire kolom.

A large cruise ship is docked at a port. The ship is white with a dark hull and has several decks. In the foreground, there are two yellow tugboats and several smaller blue and white motorboats on the water. The sky is blue with some clouds. A green horizontal bar is overlaid on the middle of the image, containing the text 'Borging Incidentbestrijding op het Water'.

Borging Incidentbestrijding op het Water

D

Borging

Incidentbestrijding op het water vereist regionale borging in de vorm van een Coördinerende Veiligheidsregio. Om de voorbereiding en coördinatie structureel te borgen binnen de Coördinerende Veiligheidsregio is een Waterfunctionaris in het leven geroepen. De Waterfunctionaris mobiliseert alle partijen binnen het SRWS en bereidt ze voor (organisatie en oefenen) op een adequate inzet ten tijde van een incident. Voor de structurele borging van incidentbestrijding op het water is een structureel platform noodzakelijk waarvan de uitvoeringsorganisatie helder is belegd.

Regionale borging

Per SRWS treedt één veiligheidsregio op als Coördinerende Veiligheidsregio die de voorbereiding en de planvorming coördineert. Afhankelijk van de situatie coördineert de regio die:

- Geografisch is gekoppeld aan de vestiging van de nautisch verkeersmanager of aan de eigenaar van het deelproces SAR.
- Een dominant risicoprofiel in een SRWS heeft.
- Het grootste oppervlaktewater heeft.
- De meeste kennis/ervaring en/of slagkracht (bestuurlijk en operationeel heeft).

Er kunnen ook andere bestuurlijke overwegingen zijn om een regio als Coördinerende Veiligheidsregio te benoemen, zoals een gelijkmatige verdeling van taken over de regio's. De bestuurders van de veiligheidsregio's beslissen dit.

Waterrand heeft een voorstel voor de indeling van Nederland in SRWS-en aangegeven op bovenstaande kaart. Daarbij wordt opgemerkt dat de Waal en Rijn, IJssel(mond) en Twente Kanalen inmiddels de handen ineengeslagen hebben en gezamenlijk aan één Incidentbestrijdingsplan werken voor het gebied "Rivieren Oost Nederland".

Overzicht van de SRWS-en

Waterfunctionaris

Om de voorbereiding en coördinatie structureel te borgen binnen de Coördinerende Veiligheidsregio dient een Waterfunctionaris te worden aangesteld. Hij mobiliseert alle partijen binnen het SRWS en bereidt ze voor (organisatie en oefenen) op een adequate inzet tijdens een incident.

Vooral de bevordering van de multidisciplinaire samenwerking met alle ketenpartners is van essentieel belang. De inzet van organisaties bij incidenten op het water is nauw verbonden met de rol die zij spelen in de dagelijkse hulpverlening.

Dit betekent dat de Waterfunctionaris een netwerkfunctie vervult, waarbij afstemming met de reddings- en hulpverleningsorganisaties op het betreffende water via de juiste planvorming en afspraken van de Coördinerende Veiligheidsregio essentieel is.

De taken van de Waterfunctionaris zijn:

- Het borgen van aspecten, die samenhangen met de incidentbestrijding op het water en opgenomen zijn in het regionaal beleids- en crisisplan.
- Het afstemmen van de werkzaamheden van de betrokken partijen water- en landpartijen voor de voorbereiding op de incidentbestrijding op het water.
- Het opstellen en beheren van een incidentbestrijdingsplan voor het samenhangend risicowatersysteem.
- Het opstellen en beheren van een Multidisciplinair Opleidings-, Trainings- en Oefenplan.
- Het ontwikkelen van procedures voor de inzet van de rampbestrijdingsorganisatie op incidenten op het water.
- Het afsluiten van de noodzakelijke convenanten tussen de veiligheidsregio's en partners.
- Het initiëren van evaluaties van oefeningen en (grote) incidenten.
- Het implementeren van de resultaten van de evaluaties.

Landelijke borging

Voor de structurele borging van incidentbestrijding op het water is een landelijk platform noodzakelijk waarvan de uitvoeringsorganisatie helder is belegd. De doorontwikkeling, begeleiding van de implementatie en het beheer van Waterrand kunnen ondergebracht worden bij dit platform. Waterrand beschouwt het Veiligheidsberaad als de meest geschikte entiteit hiervoor. Het Veiligheidsberaad fungeert namelijk als het leidende bestuur in de ontwikkeling van veiligheidsregio's en zowel de bestuurlijke betrokkenheid als de link naar de uitvoering zijn belangrijke uitgangspunten.

Belangrijk binnen het structurele beheer is de instandhouding van een landelijke overlegstructuur. De betrokken partijen en watergebieden (in de persoon van de Waterfunctionaris) zouden periodiek overleg moeten hebben om de doorontwikkeling te bevorderen en verbeteringen te bewerkstelligen.

E

Zorgnormen Incidentbestrijding op het Water

Zorgnormen

Specifieke zorgnormen zijn bedoeld om helder te krijgen welke inzet gewenst is om in Nederland bij een incident op het water adequaat te kunnen optreden. Als alle partijen met elkaar afspreken binnen hoeveel tijd welk materieel ter plaatse zou moeten zijn, dan kunnen alle organisaties zich ook daarop richten.

Om te bepalen wat wenselijk is, moeten er twee stappen doorlopen worden.

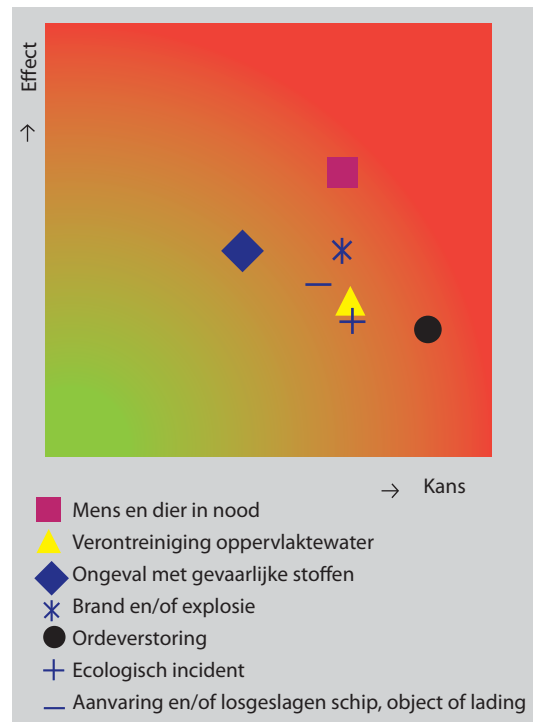
Ten eerste worden de risicoprofielen per gebied en de vertaling van de verwachte hulpvraag naar de inzetbehoefte vastgesteld. Ten tweede worden kwaliteit, kwantiteit en tijdsfactoren voor het optreden op het water bepaald.

Voor de uitvoering van deze stappen zijn de risicomaatlat en de zorgnormen ontwikkeld.

Risicomaatlat

De "gebiedsspecifieke risicomaatlat" is een instrument om een grove regionale risicoanalyse voor waterincidenten te maken. De uitkomst ervan wordt, populair gezegd, gezien als 'bestuurlijk timmermansoog'.

De kans- en effectfactoren die bepalen hoe groot het gebiedsspecifieke risicoprofiel is, zijn verwerkt in een vragenlijst. Aan de hand van daarvan kan per scenario een risicoprofiel van het vaarwater worden bepaald. Hiernaast is een voorbeeldgrafiek weergegeven van de uitkomsten.

Projectie kans en effect van de zeven scenario's

Zorgnormen op het water

Waterrand heeft zich met deskundigen gebogen over de vraag welke normen nu eigenlijk op het water zouden moeten gelden. Uit de discussies is een aantal adviezen gekomen, in aanvulling op de geldende normen voor het land. Zowel voor een monodisciplinaire basisnorm (overal geldend) als een voorbeeld van een verhoogde gebiedsnorm voor gebieden waar het risicoprofiel dat vraagt. De gebiedsspecifieke maatlat is het hulpmiddel om voor een gebied het risicoprofiel te bepalen en vervolgens te besluiten of een hogere norm dan de basisnorm gewenst is.

Als de afspraken per gebied worden vastgelegd, dan weten alle betrokken partners waar zij op kunnen rekenen.

De basisnorm en verhoogde gebiedsnorm zijn opgesteld voor:

- Bestrijden van brand
- Somatische hulpverlening
- Rechtsorde en verkeer
- Search and Rescue
- Nautisch verkeersmanagement
- Beheer waterkwaliteit
- Beheer waterkwantiteit en waterkeringen

Aan de hand van de hulpvraag zijn voor deze processen logische parameters gegeven. Deze parameters zijn tijdgerelateerd (bijvoorbeeld: hoe snel ter plaatse) of capaciteitgerelateerd (bijvoorbeeld: het aantal slachtoffers dat gered kan worden).

Belangrijkste afkortingen

BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
C-GMK	Coördinerende Gemeenschappelijke Meldkamer
C-G/RBT	Coördinerend Gemeentelijk/Regionaal Beleidsteam
C-ROT	Coördinerend Regionaal Operationeel Team
C-VP	Coördinerende Verkeerspost
C-VR	Coördinerende Veiligheidsregio
CoPI	Commando Plaats Incident
DWP	Dienst Waterpolitie
GMK	Gemeenschappelijke Meldkamer
GRIP	Gecoördineerde Regionale Incidentenbestrijdings Procedure
HID	Hoofdingenieur directeur
HVR	Handboek Voorbereiding Rampenbestrijding
IBP	Incidentbestrijdingsplan
IBT	Interdepartementaal Beleidsteam
KLPD	Korps Landelijke Politie Diensten
KNRM	Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij
KWC	Kustwachtcentrum
LOCC	Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum
MBT	Ministerieel Beleidsteam
OL	Operationeel leider
OSC	On scene coördinator
OTO	Opleiden Trainen en Oefenen
OvD-W	Officier van Dienst Water- en scheepvaartzorg
RBT	Regionaal Beleidsteam
RMG	Regionale Meldgroep C2000
ROT	Regionaal Operationeel Team
RWS	Rijkswaterstaat
SAR	Search and Rescue
SRWS	Samenhangend risicowatersysteem
VenW	Ministerie van Verkeer en Waterstaat
VHF	Very High Frequency (marifoon)
VP	Verkeerspost
VR	Veiligheidsregio
Wghor	Wet geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen
Wet BON	Wet bestrijding ongevallen Noordzee
Wrzo	Wet rampen en zware ongevallen

